

CRITERIS PER A LA COLLACIÓ DE LES VULGATES DE L'APARAT CRÍTIC INFERIOR (©)

Introducció

Els criteris emprats per a l'aparat © (vulgates de l'àmbit catalanollengüadocià) segueixen de prop els criteris que fa servir la Vulgata Stuttgartiensis (aparat ©).

Es collacionen els *incipi* i *explicit*.

1. Tria de variants: criteris generals

1.1. No es tenen en compte:¹

(a) Les variants purament ortogràfiques o altres de morfològiques menors freqüents, com *adversus/adversum*, *sicut/sicuti*, *dextera/dextra*, *Nepthali/Nephtalim*, *Ninive/Nineve*, *Iordanen/Iordanem*, *exivi/exii*, *applicauit/applicuit*,² *his/hiis* (*hiis* és variant medieval de *his*), *hae* / *hee* o *haeae* o *haeae* (les tres darreres formes són variants medievals de *hae*), *serpentum/serpentium*, *epistola/epistula*, *locusta/lucusta*, *tertius/tercius*, *aut/laud*, *loquor/locor*, *a scandalis* / *ab scandalis*, *mamona/mammona*, *nihil/nichil*, *ci* davant vocal / *ti* davant vocal, *impono/inpono*, *coniunxit/coniunsit*, etc. Es tracta sempre de variants que no comporten canvi de significat i normalment tampoc canvi d'arrel nominal o verbal.³

(b) Alguna variant menor fruit d'un descuit petit del copista, com *frodosum* (amb absència de la titlla) per *frondosum* o *frōdosum*.

(c) Les repeticions de mots (o de fragments de text) al final i al principi d'una pàgina o columna, o al final i al principi d'una línia.

(d) La defectuosa partició de mots (però sí la partició de mots diferent comporta un canvi de significat, o fins i tot un canvi purament morfològic encara que es mantingui el significat,⁴ es fa constar en l'aparat).

1.2. Totes les altres variants menors (excepte les indicades en l'apartat 1) es tenen en compte, encara que el text resultant quedi sense sentit o amb formes incorrectes o inexistents en llatí. Així, es tenen en compte variants menors i errors que no són purament ortogràfics ni estan documentats per les gramàtiques i els diccionaris, o poc freqüents, com *turtulas* en lloc de *tortulas* (Nm 11,8 M), *extimpro*

1. Alguna vegada pot convenir fer constar alguna d'aquestes variants menors si això contribueix a explicar millor el procés de canvis del text.

2. La Vulgata Stuttgartiensis sembla que almenys en algun cas marca aquesta distinció (veg., p. ex., 1Re 30,7), tot i que l'exemple *exivi/exii* és pres de la seva introducció.

3. Tot i que la Vulgata Stuttgartiensis a vegades tampoc no té en compte variants que pertanyen a una entrada diferent del diccionari (com la variant *pennulas* [respecte a *pinnulas*] de Lv 5,9 c), normalment sí que les té en compte. Altres casos de variants que es fan constar: *Esaias/Isaias*.

4. Així, la Vulgata Stuttgartiensis en Is 14,24 fa constar que *t* té *quo modo* en lloc de la forma del text editat, d'idèntic significat, *quomodo*.

en lloc de *extemplo* (Nm 30,13 *MGV*). Altres casos: s'anota la variant *hicne* respecte a *hicine*, seguint la Vulgata Stuttgartiensis (1Re 21,15). La Vulgata Stuttgartiensis sembla que negligeix, en general, els errors materials de còpia dels manuscrits (grafies defectuoses sense sentit), però els té en compte en les edicions, en el qual cas en l'aparat crític al costat de la forma errònia escriu el mot *lapsu* (a vegades entre parèntesis i a vegades sense); en l'aparat crític © no hi inclourem mai aquesta indicació. També es tenen en compte els canvis d'ordre dels diversos elements que formen un numeral, seguint en això l'aparat de la Vulgata Stuttgartiensis: per exemple, *decimo ·vii·º / septimo decimo* (encara que en la majoria de casos els manuscrits que collacionem escriuen els numerals en xifres i aquest criteri no es pot aplicar).⁵

1.3. En el cas de correccions de primera mà (és a dir, quan la primera mà és corregeix a ella mateixa) l'única lliçó que es té en compte és la corregida.

Es consideren de primera mà les correccions fetes amb tinta d'igual color i igual tipus de lletra que el text general del manuscrit. Són clarament de primera mà les correccions fetes expuntuant o ratllant la lliçó considerada errònia i escrivint a continuació la lliçó correcta (si la correcció fos de segona mà, per força l'afegit hauria de ser fet entre línies o en els marges). (En aquests casos en què la correcció està feta afegint el text nou dins la mateixa línia, però, és possible en alguns casos que la primera mà hagi duplicat la primera lliçó escrivint-hi a continuació la segona, i que una segona mà hagi considerat errònia la primera i bona la segona i, per això, hagi expuntuat o ratllat la primera.)

Poden ser *indicis* de correccions de primera mà: (a) el fet que es tracti de correccions d'errors materials (que atempten contra el sentit del text o contra la concordança gramatical); i (b) el fet que una correcció no aparegui en cap altre manuscrit collacionat en els aparats (© i ©).

1.4. Les correccions que apareixen *clarament* com a de segona mà no s'indiquen. Les correccions de segona mà no s'indiquen més que excepcionalment (vegeu § 1.5).

Es consideren de segona mà les lliçons escrites entre línies o en els marges amb una lletra diferent de la del text general del manuscrit. També les correccions precedides de l'abreviatura «vt» o «t» (*vel*).

1.5. S'indiquen les correccions quan en un determinat manuscrit no és possible de distingir correccions de primera mà i de segona mà per la lletra i el tipus de tinta, i no totes les correccions corregeixen errors materials evidents o aporten variants textuais (testimoniades sovint per altres manuscrits).

En aquests casos, seguint els criteris exposats en l'apartat 1.3, les correccions d'errors materials fetes amb una escriptura que no delati clarament una segona mà, es consideraran de primera mà i, per tant, només es tindrà en compte el text tal com queda un cop corregit. En canvi, les altres correccions, és a dir, les que aporten variants textuais, es tractaran com si fossin correccions de segona mà (encara que, segons s'ha dit, no sigui possible saber si han estat efectuades pel mateix copista del manuscrit o per una altra mà). Tot això s'explicarà en la introducció al volum corresponent.

La lliçó original del manuscrit (primera mà) s'indicarà amb un asterisc (per exemple, G^*), i la lliçó corregida amb un «2» volat, escrit en lletra rodona (per exemple, G^2). Com que l'aparat és negatiu, si una d'aquestes dues lliçons coincideix amb el text de la Vulgata Stuttgartiensis, no es fa constar; per exemple, en Ex 2,14 la nota «super] inter G^* », indica que la lliçó «inter» és la de la primera mà i que, per tant, la lliçó «super» és la que dona la segona mà (sense que calgui indicar-ho explícitament); en

5. S'ha de tenir en compte que aquest criteri és nou i contradiu el que estava escrit en les anteriors edicions d'aquests Criteris (fins a l'edició del 23.03.2005).

Ex 2,25 la nota «cognouit + uel liberauit G^2 » indica que la segona mà hi afegeix els mots «uel liberauit» i que, per tant, la primera mà no els té, sinó que segueix el text de dalt; en Ex 16,17 la nota «ita om. G^* » indica que el text original no conté el mot «ita», el qual sí que consta en la segona mà de G , és a dir, G^2 . Evidentment, si les dues lliçons, tant la del text abans de ser corregit com la del text corregit, s'aparten del text editat a dalt, s'han de fer constar les dues.

2. Tria de variants: aplicació a cada uns dels manuscrits col·lacionats

Les consideracions següents es basen sobretot en la collació feta dels llibres d'Èxode i Levític. També s'hi inclouen algunes consideracions fetes a partir de la collació del Segon llibre de Reis. Podria ser que en altres parts d'aquestes vulgates es detectessin nous tipus de correccions que fessin oportú replantejar els criteris amb què cal fer la collació.

2.1. *Vulgata de Montpeller*

No hi ha pràcticament rastres de correccions de segona mà en aquest manuscrit al llarg dels llibres d'Èxode i Levític. Totes les correccions que hi ha en aquests llibres es poden interpretar perfectament com a correccions de primera mà.

Aquestes correccions de primera mà estan fetes amb procediments diversos: subratllant una paraula; escrivint un punt (o més d'un punt) a sota d'una lletra i al damunt, entre línies, la lletra que substitueix la lletra expuntuada; afegint un mot entre línies; indicant un canvi d'ordre dels mots amb els signes «//» i «//» o semblants, etc.

Només en Lv 8,8 hi ha una correcció clara de segona mà, feta mitjançant un procediment de correcció absent de la resta del manuscrit («rationali»; que sembla que proposi la lectura «rationali»), i que no es té en compte perquè es clarament de segona mà.

Però en llibres bíblics col·lacionats posteriorment hi ha abundants correccions interlineals i marginals, en lletra més o menys regular i semblant a la del text, però més petita, que de vegades corregeixen errors materials evidents i altres vegades aporten variants interessants, sovint testimoniades per altres manuscrits. Per tant, en aquest llibre s'aplicaran els criteris exposats en l'aparat 1.5. Cal tenir en compte que algunes abreviatures d'aquestes correccions denoten clarament una segona mà (abreviatura tironiana per a *et*, *h* per a *haec*).

Quan la línia horitzontal volada que representa una *m* o un *n* no té la forma corba amb la part dreta més elevada, sinó que és una recta horitzontal, considerem que correspon a una segona mà.

2.2. *Vulgata de Girona*

Hi ha correccions fetes escrivint tres o quatre punts grossos al dessota d'un mot —de vegades només dos punts força separats— i, eventualment, a continuació el mot que substitueix el que ha estat expuntuat. Totes aquestes correccions són de primera mà i, per tant, només es té en compte el text tal com queda un cop corregit.

En el llibre de l'Èxode hi ha correccions en els marges fetes escrivint-hi un o més mots que cal afegir al text o que substitueixen un mot del text. Normalment el lloc on cal inserir el mot o fer la substitució s'indica amb una crida (sovint «/»). Mentre que algunes d'aquestes correccions esmenen errors evidents del text, d'altres aporten variants interessants, sovint testimoniades per altres

manuscrits. És difícil, a més, distingir correccions de primera mà o de segona mà per la lletra. Per tant, d'acord amb els criteris exposats en l'apartat 1.5, totes aquestes correccions (que no són gaires) es fan constar en l'aparat crític com a correccions de segona mà, excepte les que corregeixen errors materials evidents del text (aquestes es consideren de primera mà i, per tant, només es té en compte el text tal com queda després d'introduir-hi aquestes correccions).

En els marges també hi ha altres tipus d'anotacions, sense crida, que no es tenen en compte.

Totes les anotacions marginals desapareixen a partir de l'inici del Levític i no n'hi torna a haver fins al llibre de Job. A partir d'aquí caldrà examinar de nou el tipus de correccions marginals per veure si cal variar el criteri exposat.

2.3. *Vulgata de Vic*

No tes tenen en compte les següents correccions: Notes marginals precedides de l'abreviatura «†» o «v†» (*vel*). Algunes correccions marginals amb el mateix tipus de lletra, clarament d'una segona mà. Algunes correccions breus interlineals, del mateix tipus de lletra, que apareixen en alguns llibre (p. ex, en el Segon llibre dels Reis).

Pràcticament la totalitat de les altres notes marginals i correccions són de primera mà i, per tant, es tracten com si constituïssin text original. Entre aquestes correccions hi ha: (a) lletres amb un punt a sota i ratllades (ratllat simple o doble); (b) mots amb normalment tres punts a sota i ratllats (ratllat simple o doble); (c) lletres o mots només ratllats (ratllat simple o doble); (d) lletres o mots només expuntuats; (e) canvis d'ordre dels mots indicats amb el signe «//»; (f) afegits en el marge en lletra més petita que la del text dins de requadres ornamentats i amb la mateixa crida «//»; (g) afegits marginals amb el mateix tipus de lletra però sense el requadre ni l'ornamenació.

En Lv 22 hem trobat una correcció que s'aparta d'aquests mètodes (el mot «sacerdotis» amb una *e* escrita al damunt de la *i*, és a dir, tapant-la una mica) i que no hem tingut en compte perquè sembla clarament de segona mà. També en Mt i Mc hi ha algunes correccions semblants, amb lletra semblant a la de les notes precedides la indicació «v†».

2.4. *Vulgata de Tarragona*

És la més problemàtica de les quatre. Té correccions abundants. Ha estat corregida (potser pel mateix escrivà que ha copiat el text) a partir d'una vulgata pròxima al text de la Vulgata Stuttgartensis. Almenys a partir de la reproducció en color de poca resolució que tenim dels llibres de l'Èxode i Levític, no és possible distingir-hi clarament pel tipus de tinta i lletra correccions de primera mà i correccions de segona mà. Les correccions hi són fetes amb procediments diversos: punts a sota de les lletres que cal suprimir; un parell o diversos punts a sota de la paraula que cal suprimir i, eventualment, en el marge la paraula que la substitueix; punt a sota d'una lletra i la lletra que la substitueix escrita al damunt, entre línies; angle (*v* invertida) a sota del mot en el lloc on cal inserir una lletra o unes lletres, i la lletra o lletres que cal inserir escrites al damunt, entre línies; fragments de text expuntuats i ratllats a la vegada, de vegades amb crida («//») i el text que el substitueix escrit en el marge; fragments de text ratllats amb una ratlla molt fina; en algun cas, alguna lletra ratllada a sota; canvis en l'ordre dels mots indicats amb els signes «//» i «//»; etc.

Per evitar un excés de notes crítiques, la majoria inútils (perquè es tracta de correccions d'errors materials evidents), distingirem correccions de primera mà i de segona mà, encara que això no aparegui clar per mitjà del color de la tinta i del tipus de lletra, aplicant els criteris de l'apartat 1.5.

Es consideren correccions de primera mà i, per tant, només es té en compte el text ja corregit, quan després d'expuntuar o ratllar un fragment de text, el copista ha escrit el fragment de text que el substitueix a continuació (no entre línies o en el marge). També quan es trata de correccions d'errors materials (en molts casos la concordança gramatical així ens ho indica). En els altres casos, la correcció es considerarà de segona mà però es farà constar com a tal en l'aparat crític. El fet que un lliçó errònia consti en altres vulgates, ens inclinarà a donar-li valor i anotar-la en l'aparat crític (tant si és la lliçó original del text, que indicarem amb la sigla *T**, com si és la corregida, *T*²).

3. Transcripció del text (lemmes i variants)

Se segueixen els mateixos criteris de transcripció que fa servir la Vulgata Stuttgartiensis per a transcriure els lemmes i les variants. És a dir, no es fan servir les majúscules ni les lletres *v* i *j* (la Vulgata Stuttgartiensis sí que fa servir majúscules i *v* en la caixa de text). També com en el cas de la Vulgata Stuttgartiensis s'hi fan algunes regularitzacions que afecten la lletra *h*, el dígraf *ae*, el dígraf *oe*, les lletres *i/y*, etc. (p. ex, s'hi escriu *israhel* encara que un manuscrit determinat tingui *israel*, *coeperit* en lloc de *ceperit*, *aegyptum* en lloc de *egiptum*, *his* en lloc de *hiis*, *sapphiri* en lloc de *saphyri* o *saphiri*, *azyma* en lloc de *azima*, *mih* en lloc de *michi*). No es fan servir xifres romanes per als numerals.

De vegades, però, pot convenir indicar les diferents formes que apareixen en els manuscrits per tal d'explicar millor el procés de modificació del text.⁶

En algun cas especial es pot transcriure el text de les variants amb les abreviatures que apareixen en el manuscrit, si no és clar com cal desenvolupar l'abreviatura.⁷

Si diverses variants només es distingeixen entre elles perquè unes presenten prefixos assimilats, i les altres, no, es fa constar la forma amb el prefix no assimilat.

4. Absència de manuscrits en alguna part del text. Llista de manuscrits

Si algun dels quatre manuscrits collacionats faltés per a alguna part del text, caldria indicar-ho amb el mateix tipus de notes que fa servir la Vulgata Stuttgartiensis. Vegeu, per exemple, Ex 3,20: «[*deest G usque ad 5,10*]»; o bé 5,10: «[*iterum adest G*]».

A més, com que nosaltres treballem amb precisió, indicarem exactament en quin mot del verset comença o acaba la llacuna del manuscrit. Això es farà per mitjà de la llista de manuscrits (1a línia de l'aparat crític). Per exemple, si aquesta línia diu «*MGVT 10 aegyptum G*», cal entendre que els quatre manuscrits collacionats *MGVT* són presents a l'inici de la pàgina, però que el manuscrit *G* deixa de ser present a partir del mot *aegyptum* del v. 10. Si, unes pàgines més endavant, la línia de manuscrits diu «*MVT 15 ecce [G]*», cal entendre que la pàgina comença amb els manuscrits *MVT* presents i que a partir del mot *ecce* del verset 15 torna a ser present el manuscrit *G*.

6. Així, en Lv 7,17, per al lemma *absumet*, la Vulgata Stuttgartiensis distingeix les dues variants formals (que apareixen en testimonis diferents) *assumet* i *adsumet*. Semblantment, en l'aparat C de Is 32,16 hem escrit la següent nota: «[*habitabit*] *habundabit G*» (mantenint la *hac*, que en principi s'hauria d'haver eliminat).

7. Si l'abreviatura no es pot escriure amb els caràcters estàndard Unicode de la font Times New Roman, cal fer la corresponent anotació en la llista de remarques perquè Pere Casanellas pugui representar-la adequadament.

5. Manera de redactar les notes

Cal fer servir el mateix sistema de la Vulgata Stuttgartiensis, unificant, en tot cas, la diversitat de procediments que de vegades s'hi detecten. Cal tenir en compte algunes petites diferències indicades en el document «Instruccions per a la preparació informàtica del l'aparat ©» (entre altres, en aquest aparat la supressió de mots sempre s'indica amb el caràcter de tres punt suspensius entre espais, mentre que en l'aparat de la Vulgata Stuttgartiensis s'indica així en les lliçons variants, però en els lemmes s'indica generalment amb un guió *m* entre espais, llevat de quan la variant afecta només els mots inicial i final del lemma.

Si una nota afecta un mot repetit dins el mateix verset, la Vulgata Stuttgartiensis fa servir diversos procediments: (a) Escriure el mot *bis* entre parèntesis i cursiva. P. ex. Ex 26,10: «in ore A (*bis*)». (b) Escriure el mot *bis* en cursiva i sense parèntesis. P. ex. Nm 26,6: «famíliae *bis* GS». (c) Fer servir exponents. P. ex. Lc 20,18: «super^{1.2} Cc». En l'aparat C es fa servir aquest tercer procediment. Però si en algun cas convé fer servir el mot *bis*, normalment s'escriu sense parèntesis; p. ex.: «esel *MV*, *item v. 38 bis*» (la nota és al v. 37, on apareix el mot Asel, que també apareix dos cops al v. 38).

A continuació es donen alguns exemples i es fan algunes consideracions. Els exemples que donem són els que considerem bons (en alguns casos la Vulgata Stuttgartiensis fa servir també altres formulacions, que cal substituir per les indicades aquí).

5.1. Notes amb l'abreviatura *om*. Manera de redactar-les quan falta un verset sencer: «27 tot. v. *om*. M».

Quan sobre el mateix lemma hi ha altres tipus de variants, aquest tipus de variant normalment va després de les variants de transposició i de canvi de text, encara que els manuscrits esmentats precedeixin en l'ordre de manuscrits els de l'altra variant. Exemples: «ut *post ita transpon.* Φ; *om.* L»; «te²] ea Θ; *om.* FΣSLb». Exemple d'excepció a la regla: si la primera mà suprimeix text i la segona mà hi posa un mot diferent, se segueix l'ordre de les mans: «ne *om.* T*; non T²» (Pr 1,15 aparat ©).

En canvi, normalment va abans de les variants d'addició indicades amb el símbol +: «1 cromatio ... hieronymus *om.* c; + presbyter G». També abans de les variants que porten l'abrev. *praem.*: «dauid *om.* W.; *praem.* psalmus H».

Veg., a més, § 5.4.

5.2. Absència de claudàtor de tancar (]) després del lemma de determinades notes. La Vulgata Stuttgartiensis sempre omet aquest claudàtor en les notes amb l'abreviatura *om*. (vegeu § 5.1) i en les notes amb el símbol + (vegeu § 5.3).⁸ En el cas de les notes que indiquen transposició del text i que comencen amb les abreviatures *post* i *ante*, de vegades ho fa i de vegades no. El model que seguim és el següent, sense claudàtor: «sint *post* deum *transpon.* B» («deum» és més endavant del mateix verset); «dipsalma *ante* conuersus *transponit* R» («conuersus» és més enrere del mateix verset). Tampoc no s'escriu el claudàtor en les notes que tenen l'abreviatura «*rep.*» després del lemma; per exemple, «solet *rep.* T».

5.3. Variants amb el símbol + i variants amb l'abreviatura *praem.* Una variant amb el símbol + va alguna vegada abans d'una variant que indica canvi de text (p. ex., Ef 2,22), i altres vegades va després de la variant de canvi de text. Si la variant amb el símbol + va en segon lloc després d'una variant al

8. Hi ha una excepció en Rm 8,26, una nota doble, amb variant de canvi de text a continuació; però cal suposar que es tracta d'un error (cf. una nota semblant, i sense el claudàtor, en Ef 2,22).

mateix lemma, l'addició només s'afegeix a la correcció indicada en la variant precedent si així s'indica explícitament, esmentant en la variant precedent el mateix manuscrit. Exemples:

(a) Nota a «tuarum»: «tuarum AZT; + da ei c». El text de c és «tuarum da ei» (no «tuarum da ei»).

(b) Nota a «pro peccato»: «43 pro peccatis c; + mortuorum c». El text de c diu «pro peccatis mortuorum».

(c) Nota a «multum»: «multum + autem GΣ; + uero Tc», El text de Tc diu «multum uero» (no «multu autem uero»).

Però si el text afegit per dos manuscrits diferents coincideix en la primera part del fragment, cal que cada variant d'addició inclogui tot el text afegit per aquell manuscrit. Per exemple, si el text editat diu «est ascendit» i, a continuació del mot «est» el ms. *G* afegeix el mot «eis», i el ms. *T*, els mots «eis deus», la nota dirà: «est + eis *G*; + eis deus *T*» (i no pas: «est + eis *GT*; + deus *T*»).

Quan un afegit és el primer mot o frase d'un verset o d'un paràgraf (marcat en els textos en prosa entre barres inclinades en la versió del CBCat), no s'indica amb el símbol +, sinó amb l'abrev. *praem.*, excepte quan la Vulgata Stuttgariensis ho indica amb el signe +. Si el mot afegit és una partícula, s'indica com en l'exemple següent:

«ex] et ex c»

Les variants amb l'abrev. *praem.* normalment⁹ van després de les variants de canvi de text, de transposició i d'omissió, i abans de les variants que porten el símbol +. Exemples:

«exaudi¹] exaudias c; *praem.* et Dc» (2Par 6,21)

«me lugentem A* QΩc; *praem.* ad c» (3Esd 8,73)

«~ domini dies Q; *praem.* hic Ωc; + hic Q» (3Esd 9,53)

«occidisti] *praem.* heri c; + heri ΣΛ T MF» (Ex 2,14)

«auxilium tuum] auxilium meum *Hi*; *praem.* a me K.; + a me c; *Su*» (Sl-G 21,20)

«dauid *om.* W.; *praem.* psalmus H» (Sl-G 68,1).

Exemple de nota complexa amb el símbol + (Mt 27,35):

mittentes + ut impleretur (adimpleretur P) quod dictum est per prophetam (+ dicentem ZPΦc) diuiserunt sibi (*om.* Z) uestimenta mea et super uestem meam (uestimentum meum P) miserunt sortem AZPΦc.

5.4. Notes amb el símbol ~ (canvi d'ordre). Es fa servir aquest símbol fins i tot en casos en què alguns dels mots de la lliçó variant no són exactament idèntics que els del text (sovint variants morfològiques del mateix mot). Si una mateixa lemma té diverses variants de canvi d'ordre (separades per punt i coma), cal repetir el símbol davant de cada una de les variants, fins i tot si algunes variants tenen els mots en el mateix ordre (en el qual cas alguns dels mots ha de tenir alguna diferència). Exemples: (a) El text diu: «mihi praeberetis auxilium»; la nota diu: «~ praeberetis mihi auxilium c.; ~ mihi auxilium praebertis A». (b) El text diu: «ut nullus tute posset egredi»; la nota diu: «~ possit tute C.; ~ posset tute Σ».

Si alguns dels mots és considerablement diferent, es poden fer servir dos procediments diferents, el segon dels quals és, en general, més aconsellable:

(a) No fer servir el símbol de canvi d'ordre (~). Per exemple, el text diu: «quem locutus illi fuerat Samuhel»; la nota diu: «ei fuerat ΛDΦ; fuerat ei c».¹⁰

9. Aquestes indicacions sobre l'ordre de les notes estan sotmeses al context i al bon criteri del collacionador; hi poden haver excepcions no explicades aquí (veg., p. ex., 1Ma 7,54).

10. Un altre exemple en Jb 2,9.

(b) Dividir la nota en dues parts o variants: una primera part indicant el canvi de lemma, i una segona part indicant el canvi d'ordre. Per exemple, el text diu: «quae illi Parabolas id est Masaloth apellant»; la nota diu: «msaloth] misle c.; ~ misle id est parabolas c.».

Si dos o més manuscrits tenen un fragment de text amb els mots en un ordre diferent que en el text editat, però en algun dels manuscrits falta text o hi ha algun mot afegit, la corresponent variant es posa al final de les diverses variants al mateix lemma i no es fa precedir del símbol «~». Per exemple, el text de Tb 4,1 diu «vocavit ad se Tobiam filium suum dixitque ei»; la nota al lemma (ocult) «Tobiam filium suum» diu: «4,1 ~ filium suum tobiam CK; filium tobiam Σ.».

En els casos, poc corrents, en què s'escriu el lemma de notes que indiquen canvi d'ordre, no s'escriu el símbol ~ (veg., p. ex., Nm 32,1, on el lemma s'escriu perquè a continuació hi ha afegits que es fan —tots excepte un— sobre el lemma i no sobre la variant amb canvi d'ordre).

Si en un mateix fragment de text hi ha una omisió o un canvi de text, i un canvi d'ordre, es redacta una sola nota amb dues parts separades per punt i coma. Primer s'indica l'omisió o el canvi de text i després el canvi d'ordre. Exemples: (a) El text diu: «et baptizabantur in Iordane ab eo confitentes peccata sua»; la nota diu: «in iordane om. Z; ~ ab eo in iordane c». (b) El text diu: «quae illi Parabolas id est Masaloth apellant»; la nota diu: «msaloth] misle c.; ~ misle id est parabolas c.». En aquest segon cas, si els mss. citats no són els mateixos en les dues parts de la nota, es poden redatar dues notes diferents. Exemple: El text diu: «pas vestra ad vos revertatur»; les notes diuen: «reuertetur ZPGΦc» i «~ reuert. ad uos c.»

5.5. Les variants que indiquen la repetició d'un mot o fragment de text (amb l'abreviatura *rep*) normalment van abans de les variants que indiquen canvi de text.

5.6. Altres exemples de notes:

1,1 in] *praem.* G *quae infra* 11,2-12,6 *leguntur*
diriperent] *add.* G *quae infra* 12,6-13,7 *leguntur*
enim *post* 45 ego *transpon.* G V T*¹¹

Exemple de nota màximament complexa en la Vulgata Stutgartiensis: Jn 5,3.

5.7. Casos de lectura difícil. Quan la lectura d'un fragment és dubtosa, es pot escriure a continuació de la sigla del manuscrit l'abreviatura *vid.* en cursiva, entre parèntesis en rodona, i separat el parèntesi de la sigla per mitjà d'un espai fi (el mateix que s'insereix entre sigles). Exemple: «denudaretur uerbum M²(*vid.*) GVT».

5.8. Caos de lectura impossible. Quan per l'estat del manuscrit o del microfilm no es pot llegir el text, es pot indicar amb l'abreviatura *obsc.* Exemple: el text diu «in domo»; la nota diu: «in domum VT; *obsc.* G».

5.9. Aquesta és la llista d'abreviatures i símbols que es poden fer servir:

<i>ante corr.</i>	<i>ante correctionem</i> , abans de la correcció
<i>cap.</i>	<i>caput</i> , capítol
<i>cod., codd.</i>	<i>codex, codices</i> , còdex, còdexs
<i>cet.</i>	<i>ceteri</i> , la resta, tots els altres
<i>cf.</i>	<i>confer</i> , compareu

11. Aquest tipus de variant va abans de variants que indiquen substitució d'un mot per un altre o omisió.

<i>coni.</i>	<i>coniecit</i> , conjectura
<i>fort.</i>	<i>fortasse</i> , possiblement
<i>incip.</i>	<i>incipit</i> , comença
<i>in ras.</i>	<i>in rasura</i> , sobre text raspat
<i>l.</i>	<i>lectio</i> , lliçó, manera com està escrit el text en el ms.
<i>lac.</i>	<i>lacuna</i> , espai en blanc
<i>man.</i>	<i>manus</i> , mà (1. <i>man.</i> = primera mà)
<i>marg.</i>	<i>in margine</i> , en el marge
<i>obsc.</i>	<i>obscurum</i> , fosc, text que no es llegeix bé
<i>om.</i>	<i>omittit</i> , <i>omittunt</i> , omet, ometen
<i>praem.</i>	<i>praemittit</i> , <i>praemittunt</i> , anteposa, anteposen
<i>rep.</i>	<i>repetit</i> , repeteix
<i>sub ras.</i>	<i>sub rasura</i> , text que encara es llegeix tot i que ha estat raspat ¹²
<i>tot.</i>	<i>totus</i> , <i>toti</i> , tot, tots
<i>transp.</i>	<i>transposuit</i> , <i>transposuerunt</i> , desplaçat de lloc en els mss. indicats
<i>v.</i>	<i>versus</i> , verset
<i>vid.</i>	<i>videtur</i> , sembla
] i [en la llista de manuscrits (primera ratlla de l'aparat), assenyala el lloc a partir del qual un manuscrit falta o és present (torna a ser collacionat)
+	afegeix, afegeixen
~	transposa, transposen
****	lletres esborrades o que no es poden llegir
A* A ²	primera mà (correcció del mateix copista), segona mà del còdex A

L'aparat crític de Stuttgart no fa servir alguna d'aquestes abreviatures i, en canvi, n'afegeix algunes altres:

<i>ant. vers.</i>	<i>antiqua versio</i> , versió antiga = Vetus Latina
<i>ed., edd.</i>	<i>editio</i> , <i>editiones</i> , edició, edicions
<i>recent.</i>	<i>recentior</i> , <i>recentiores</i> , tardà, tardans
.	a continuació de les sigles de còdexs i edicions indica que les edicions majors de la Vulgata no citen cap altre còdex per a aquella lliçó
Ⲛ	text hebreu
Ⲙ	text grec

L'aparat de Stuttgart també fa servir *vers.* (a més de *v.*) per *versus*. En l'aparat © només es va servir la forma *v.*

12. Només es fa servir en els pròlegs presos de Bruyne.

